

Natura 2000-handleplan

Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand

Natura 2000-område nr. 107

Habitatområde H91

Kolofon

Titel:

Natura 2000-handleplan for Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand

Udgiver:

Kerteminde Kommune
Hans Schacksvej 4
5300 Kerteminde
www.kerteminde.dk

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk

Copyright:

Kerteminde Kommune og Naturstyrelsen

År:

2012

Forsidefoto: Fyns Hoved med græssende kvæg og får.
Martin Køhl Søholm

ISBN nr.:

978-87-93001-00-8

ISBE nr.:

978-87-93001-01-5

Må citeres med kildeangivelse

Kerteminde
Kommune

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Indholdsfortegnelse

Kolofon	3
Indholdsfortegnelse	4
Baggrund	5
Miljøvurdering af handleplanen	6
Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan	7
Mål for planperioden	9
Forventede metoder og forvaltningstiltag	10
Prioritering af den forventede forvaltningsindsats	12
Forventet effekt	13
Bilag 1a: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag	15
Bilag 1b: Tilstand af kortlagte naturtyper	15
Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere	16
Bilag 3a: Kort med kortlagte habitatnaturtyper samt potentielle områder med ny habitatnatur	17
Bilag 3b: Kort med kortlagte habitatnaturtyper, fredskov og statsejede arealer	18
Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	19
Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.	21

hindebæger som findes rundt omkring på strandene i natura 2000-området. Arten er udpeget som ansvarsart i Kerteminde Kommune.
Foto: Martin Køhl Søholm

Baggrund

Der er udarbejdet statslige Natura 2000-planer for 246 Natura 2000-områder, som kan findes her: [Natura 2000-plan](#).

Denne handleplan er en udmøntning af Natura 2000-plan for område 107 Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand.

Handleplanen er udarbejdet i samarbejde med Kerteminde Kommune og Naturstyrelsen Odense

Kerteminde Kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder - bortset fra skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Kommunen sikrer gennemførelse for sit område inden udgangen af år 2015.

Naturstyrelsen er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Naturstyrelsen sikrer gennemførelse af disse dele af handleplanen inden udgangen af år 2021. Naturstyrelsen har vurderet, at der i denne planperiode ikke er behov for indsats for stor vandsalamander på de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i området.

Naturstyrelsen er offentlig lodsejer og gennemfører Natura 2000-planen direkte i sin drifts- og plejeplan for deres område. Der er et resumé af drifts- og plejeplanen i bilag 4.

Handleplanen er udarbejdet med hjemmel i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 932 af 24/9 2009), bekendtgørelse nr. 1117 af 25/11/2011 om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner og bekendtgørelse 1116 af 25/11/2011 om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning.

Det fremgår af lovgivningen:

- at en handleplan skal indeholde:
  - en prioritering af handleplan-myndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden
  - en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter
  - de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus
- at en handleplan ikke må stride imod retningslinjer fastsat i den statslige Natura 2000-plan.
- at en handleplan skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelse af handleplanen.

Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen og -handleplanen til grund.

I handleplanen anvendes en række Natura 2000-begreber m.m., som er defineret nærmere i bilag 5.

Miljøvurdering af handleplanen

Natura 2000-handleplanen er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (lovbekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009). For samtlige statslige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Natura 2000-handleplanen har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede naturplaner. Da Natura 2000-handleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, er planen ikke omfattet af lov om miljøvurdering af planer og programmer.

Får afgræsser græslandet på Jøvet.
Foto: Martin Køhl Søholm

Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan

Natura 2000-område nr. 107 Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand.

Områdebeskrivelse

Natura 2000 området har et areal på ca. 2182 ha, hvoraf ca. 1915 ha består af hav. Området ligger på den nordlige del af halvøen Hindsholm og består af de kystnære dele af farvandet omkring Fyns Hoved, stenrevsområdet Lillegrund samt de to beskyttede lavvandede kystlaguner Lillestrand og Fællesstrand med de mange øer og halvøer. Her findes havskabte landskabsformer med klinte, krumodder, tanger, drej, strandvolde, strandenge og strandsøer. På grund af landhævningen findes her også bevarede kystskrænter længere inde i landet. Havområdet omkring Fyns Hoved er stærkt eksponeret, og kysterrosionen er betydelig, der er derfor store forekomster af sten på lavt vand langs Fyns Hoveds kyster.

Vigtigste naturværdier

Området er præget af det nedbørsfattige og solrige ”storebæltsklima”. De mange nuværende og tidligere øer indeholder nogle af Fyns største og bedst udviklede kalkoverdrev med forekomst af mange sjældne plantearter, herunder flere sydeuropæiske steppeplanter. Strandengene er generelt veludviklede og artsrige.

Området er et vigtigt levested for marsvin og stor vandsalamander, og det nedbørsfattige og solrige klima giver også gode levevilkår for en række andre padde og krybdyr.

Stenrevsområderne har en forskelligartet og relativt artsrig vegetation af makroalger. På sandbunden ses bevoksninger af ålegræs i 4-6 meters dybde, men dækningsgraden er lav på grund af områdets eksponerede karakter.

Trusler mod områdets naturværdier

Områdets kalkoverdrev og strandenge har generelt en god-høj naturtilstand. Især på kalkoverdrevne er der dog flere steder problemer med tilgroning og tilførsel af kvælstof fra luften. Dele af strandengene påvirkes af en uhensigtsmæssig hydrologi, og invasive arter som fx rynket rose træffes både på strandenge og kalkoverdrev.

Havområderne og de lavvandede kystlaguner og strandsøer præges af en relativ høj belastning af næringsstoffer, og fiskeri med bundslæbende redskaber er en trussel mod områdets rev. Stenforekomster på dybere vand er i vidt omfang fjernet ved tidligere stenfiskeri og dermed reduceret revenes udbredelse. Fiskeri med garn vurderes at være en trussel mod marsvin.

Målsætning

Målsætningen for de marine naturtyper er, at de opnår en god vandkvalitet og en rig bundvegetation og fauna. Havområdet sikres som et af landets vigtige kerneområder for marsvin.

På land er målet, at Natura 2000-området får store sammenhængende naturområder bestående af især kalkoverdrev, strandeng, rigkær og kildevæld. De lysåbne naturtyper sikres en god-høj naturtilstand, og områdets økologiske integritet sikres ligeledes. Kalkoverdrevnes forekomster udvides og sammenkædes om muligt og det samlede areal af naturtypen øges, således at bl.a. hele Fyns Hoved og størstedelen af Jøv fremstår som lysåbne overdrev, og således at hele Natura 2000-området udgør en spredningskilde for de karakteristiske plante og dyrearter tilknyttet kalkoverdrev.

De mange små søer sikres en god vandkvalitet, således at de er gode levesteder for stor vandsalamander.

Indsats

Tabel 1. Oversigt over væsentlige indsats til gennemførelse af denne plan:

Indsats	Stort omfang	Mindre omfang	Undersøges nærmere	Ikke anvendt
Rydning, fjernelse af uønsket opvækst Herunder bekæmpelse af invasive arter		X		
Forbedring af hydrologi Fx ved at standse dræning, genoprette vandløb, fjernediger	X			
Ekstensiv drift Fx indførelse eller opretholdelse af græsning, høslæt mm.	X			
Sikring af arealer Sikring af natur der ikke pt. er beskyttet (fx stenrev og skovnatur)		X		
Reducere forstyrrelser Fx færdsel			X	
Forbedring/sikring af levesteder Fx ved etablering af vandhuller, sikring af redetræer eller større fouragerings- eller yngleområder		X		

Indsatsen vil helt overvejende dreje sig om sikring af og/eller genindføre lysåbne forhold ved rydning af opvækst, ekstensiv drift og pleje af naturtyperne samt ved at gennemføre en indsats over for invasive plantearter. For især strandenge vil det desuden være afgørende at sikre en forbedret hydrologi, ligesom der skal sikres gode levesteder for marsvin og stor vandsalamander. Der gennemføres en reduktion af tilførslen af næringsstoffer til naturtyperne.

Forekomsterne af kalkoverdrev og rigkær udvides og sammenkædes, hvor det naturmæssigt er muligt.

Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.

Endelig udføres en særlig indsats for truede naturtyper og arter ved at øge arealet med kalkoverdrev i størrelsesordenen 3-5 ha.

Mål for planperioden

(Natura 2000-planens indsatsprogram)

Natura 2000-planens indsatsprogram er bindende retningslinjer for handleplanen i første planperiode, og anvendes derfor som handleplanens mål. Dette indsatsprogram skal være gennemført med udgangen af år 2015, dog år 2021 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Indsatsprogrammet vedrører alene naturtyper og arter, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, jf. bilag 1.

Indsatsprogrammet er på side 20 i [Natura 2000-planen](#).

Her er et sammendrag af Natura 2000-planens indsatsprogram:

Naturtyper

- Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i strandengene.
- De terrestriske naturtyper skal sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje.
- For de marine naturtyper sikres, at projekter og aktiviteter ikke skader lokaliteten.
- Forekomsterne af kalkoverdrev og rigkær udvides og sammenkædes, hvor det naturmæssigt er muligt.
- Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.
- Arealet med kalkoverdrev øges i størrelsesordenen 3-5 ha.

Arter

- Der sikres velegnede levesteder for marsvin og for stor vandsalamander. For sidstnævnte art i form af lysåbne vandhuller med rent vand og uden fisk.
- Der sikres velegnede levesteder med hensynstagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for marsvin.
- Invasive arter som rynket rose og bukketorn i kalkoverdrev og på strandenge skal bekæmpes, og deres spredning skal forebygges.
- For marsvin sikres, at projekter og aktiviteter ikke har væsentlige påvirkninger på forekomsten af marsvin i området.

Indsatser som forventes gennemført via anden planlægning end handleplanen

Husdyrgodkendelsesloven:

- Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af denne lov

Vandplanen:

- Næringsstof tilførsel fra dræntilløb og fodring reguleres via vandplanen.
- For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.
- Miljøfarlige stoffer i de marine naturtyper håndteres via vandplanen.

Forventede metoder og forvaltningstiltag

Her angives de metoder og forvaltningstiltag, som forventes at skulle anvendes for at opfylde handleplanens mål (Natura 2000-planens indsatsprogram).

Der angives *ikke* metoder og forvaltningstiltag for Naturstyrelsens arealer. Naturstyrelsen udarbejder selv drifts- og plejeplaner for at gennemføre Natura 2000-planen. Der henvises til resumé af Naturstyrelsens drifts- og plejeplanlægning i bilag 4.

Størstedelen af indsatsen forventes gennemført som led i et EU-Life+ projekt (Life Overdrev), som Naturstyrelsen har gennemført i 2010-12. Der henvises til bilag 4 for yderligere information.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervsstyrelsen](#) og – for skovbevoksede arealer – til [Naturstyrelsen](#).

Naturtyper

I tabel 2 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget, jf. bilag 1. Tabellen er inddelt i 3 grupper:

- Lysåbne naturtyper, inkl. sø- og vandløbsnaturtyper (se bilag 5)
- Ny habitatnatur (dvs. forventede udvidelser af naturtyperne)

Hovedparten af arealet med naturtyper er kortlagt og kan ses på hjemmesiden [PRIOR](#).

I tabel 2 er der et skøn over omfanget af de enkelte metoder og forvaltningstiltag for de kortlagte naturtyper samt et skøn over omfanget af ny habitatnatur. I den forbindelse skelnes mellem ”Igangværende indsats” og ”Behov for ny indsats”, da der allerede er igangværende indsatser i Natura 2000-området, der bidrager til at opfylde handleplanens mål.

Arealer angivet i tabel 2 er potentielle bruttoarealer, der vil blive undersøgt nærmere i planperioden med henblik på at vurdere gennemførlighed. Indsatsens præcise omfang i planperioden vil bero på en biologisk, teknisk og økonomisk vurdering og vil sikre Natura 2000-planens mål opfyldelse ved at:

- Arealer med disse naturtyper inden for Natura 2000-området ikke går tilbage.
- Tilstanden samlet set ikke forringes i denne planperiode.

Tabel 2. Forventede metoder og forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede metoder og forvaltnings-tiltag	Skøn over omfanget af: (ha)		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Lysåbne naturtyper:			
Rydning af uønsket opvækst	Op til 1,5	Op til 42	Op til 43,5
Forbedring af hydrologi	0	Op til 3	Op til 3
Græsning eller høslæt	Op til 84	Op til 26	Op til 110
Ny habitatnatur**:			
Udvidelser af naturtyper - Kalkoverdrev	0	0	0

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 4.

** I bilag 3 er der et kort, som viser potentielle områder for ny habitatnatur.

Igangværende indsats

Dækker over lysåbne habitatnaturtyper, der i dag græsses/plejes som en del af en MVJ-aftale eller naturforvaltningsaftale. Enkelte af disse aftaler udløber i planperioden. Aftalerne skal derfor gen-tesnes eller arealerne på anden måde sikres fortsat drift.

Ny habitatnatur

Udvidelse af kalkoverdrevsarealet foregår udelukkende på Naturstyrelsens arealer på Jøvet. Naturstyrelsen er i gang med indsatsen, og naturtypen bliver udvidet med ca. 8 ha (se bilag 2).

Arter

I tabel 2 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for *arterne* på udpegningsgrundlaget (jf. bilag 1) *udover* indsatsen for naturtyperne, som i mange tilfælde også vil gavne arterne.

Tabel 2: Forventede metoder og forvaltningstiltag for arter *udover* indsatsen for naturtyperne.*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Restaurering af vandhuller	6stk.	0 stk.	6 stk.
Nygravning af vandhuller	1stk.	0 stk.	1 stk.

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 4.

Derudover vil en del af indsatsen blive gennemført som led i Grøn Vækst projektet "Ynglesteder til sjældne padder". Projektet skal bl.a. medvirke til at forbedre forholdene for strandtudsen, stor vand-salamander og spidssnuet frø på den vest og nordvestlige del af Hindsholm.

Nyrestaureret vandhul.
Foto: Martin Køhl Søholm

Prioritering af den forventede forvaltningsindsats

Indsatsen i 1. planperiode skal standse tilbagegangen for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget. I Natura 2000-planen er dette mål udmøntet i fire sigtelinjer:

1. Sikring af tilstanden af eksisterende naturarealer og arter
2. Sikring af de små naturarealer
3. Sikring af naturtyper og levesteder som ikke er beskyttede
4. Indsats for truede naturtyper og arter

De fire sigtelinjer lægger niveauet for den indsats, som handleplanmyndighederne skal gennemføre, og er udtryk for den nationale prioritering i 1. planperiode.

I 1. planperiode gælder indtil videre den med Grøn vækst afledte nationalpolitiske præmis om frivillighed i Natura 2000-indsatsen, hvilket også er baggrunden for økonomiaftalen for 2013 mellem regeringen og Kommunernes Landsforening (KL), der lægger de økonomiske rammer for den kommunale Natura 2000-indsats.

Her beskrives de dele af indsatsprogrammet, som handleplanmyndighederne forventes at gennemføre med særligt fokus og tidligt i planperioden:

Inden for Natura2000 området Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand ejer Naturstyrelsen flere arealer omkring selve Fyns Hoved og Jøvet. Naturstyrelsen gennemfører Natura2000 planen via et igangværende LIFE+ projekt LIFE Overrev II (www.lifeoverdrev.dk), som afsluttes med udgangen af 2013.

Kommunalbestyrelsen prioriterer at gennemføre indsatsen på de private arealer i et tæt samarbejde med LIFE projektet, da mange af aktiviteterne er de samme og med stor fordel kan koordineres. Behovet for ny natur i 1. planperiode løftes således også af LIFE Overdrev II projektet, hvilket også fremgår af bilag 2.

Prioriteringen af områderne i Kerteminde Kommune

Kommunalbestyrelsen vil prioritere at etablere et samarbejde med lodsejere organisationer og foreninger mv. omkring arbejdet med at realisere handleplanen.

Kommunalbestyrelsen prioriterer af forbedre forholdene for padderne, herunder stor vandsalamander

Som en del heraf vil kommunalbestyrelsen prioritere opsøgende/faciliterende indsats over for:

- Forbedring og sikring af græsningsfaciliteter på eksisterende og potentielt nye kalkoverdrev, rigkær og strandenge.
- Bekæmpelse af invasive arter, som f.eks. rynket rose og kæmpe bjørneklo.

Forventet effekt

Her beskrives den forventede naturmæssige effekt ved at gennemføre de enkelte aktiviteter. Den faktiske naturmæssige effekt for naturtyper og arter vil løbende blive fulgt i det nationale overvågningsprogram, NOVANA og Operationel Overvågning.

Effekterne af Naturstyrelsens EU-life projekt er beskrevet i bilag 4.

Nedenfor er mere generelt beskrevet den forventede naturmæssige effekt af de enkelte tiltag.

Lysåbne naturtyper:

- *Rydning af uønsket opvækst*

I forbindelse med pleje af lysåbne arealer vil det ofte være nødvendigt at foretage en rydning af buske og træer. Det vil typisk være arealer, hvor græsning eller slåning har været enten utilstrækkelig eller helt opgivet, og der har indfundet sig uønsket opvækst. Det kan f.eks. være slåenkrat på overdrevene på Fyns Hoved og Jøv eller pilekrat i moser og søer. Rydningen sikrer, at den flora og fauna, der trives med lysåbne forhold, ikke skygges bort.

Ved rydning af arealer med stort potentiale for at udvikle ny habitatnatur vil den vegetation, der er karakteristisk for naturtypen, kunne indfinde sig efter få år. Det gælder særligt for tidlige tilgroingsstadier af naturtyperne.

- *Forbedring af hydrologi*

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for våde naturtyper som f.eks. rigkær. Dette gælder også for en række arter tilknyttet våde naturtyper som f.eks. stor vand salamander. Effekten af de mere naturlige vandstandsforhold vil typisk være, at fugtigbundsarterne bliver mere dominerende, og at der genindvandrer flere arter tilknyttet våd og fugtig bund. Desuden vil uønsket opvækst af træer og buske blive hæmmet, nedbrydning af førelag vil ophøre, og der vil opbygges nyt tørvelag. Det vil sikre mindre næringsfrigørelse og CO₂-udslip.

- *Græsning eller høslæt*

Hovedparten af de lysåbne naturtyper er betinget af græsning eller høslæt. Overlades de til sig selv uden drift, vil de gro til i høje urter og græsser og med tiden springe i krat og skov. Det er en naturlig proces, men hvis det får lov at ske, vil et stort antal arter blive skygget bort.

Græsning eller høslæt vil derfor have en stor positiv effekt på de fleste lysåbne naturtyper og vil ofte være en forudsætning for gunstig bevaringsstatus.

Græsning eller høslæt er et middel til at bekæmpe invasive arter som f.eks. bjørneklo samt problemarter som f.eks. bjerg-rørhvene.

Når afgræsning foregår uden eller med begrænset tilskudsfodring eller ved høslæt (d.v.s. med fjernelse af den afslåede biomasse), vil effekten være særlig positiv, idet plejen i disse tilfælde både sikrer lysåbne forhold og fjerner næringsstoffer fra arealerne.

Ny habitatnatur:

Den ny habitatnatur skal typisk sammenbinde små, fragmenterede forekomster af naturtyperne og/eller udvide arealet af truede naturtyper. Desuden kan det være for at øge levestederne for truede arter.

Hvis udvidelserne sker på arealer med et stort potentiale for genskabelse af naturtyper, vil der med den nødvendige indsats (forbedring af vandstandsforhold, rydning mv.) og pleje (afgræsning eller

høslæt) kunne udvikles ny habitatnatur på relativt få år. Det kan f.eks. være arealer, der tidligere har rummet naturtypen, og som ligger i nær tilknytning til eksisterende arealer med naturtypen. Hvis udvidelsen derimod foregår på tidligere landbrugsjord, må udviklingen mod habitatnatur af høj kvalitet forventes at tage væsentlig længere tid (ofte flere årtier).

Arter:

Der foretages en særlig indsats for padderne, herunder stor vandsalamander.

Det forventede resultat af det søgte EU-Life projekt er, at der bliver lavet 20 nye paddevandhuller på den vest og nordvestlige del af Hindsholm. Herunder 2-3 vandhuller inden for Natura2000 området. Indsatsen forventes også at forbedre forholdene for bl.a. spidssnuet frø og strandtidsen, som findes på naturbeskyttelseslovens bilag 3.

Indsatsen for arter bliver desuden løftet igennem det statslige LIFE-Overdrev. Der henvises til bilag 4 for yderligere information.

Kvæg der afgræsser kalkoverdrev på Fyns Hoved.
Foto: Martin Køhl Søholm

Bilag 1a: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Tabel 3. Naturtyper på udpegningsgrundlaget*.

Naturtypenr.	Naturtype	Handleplan-myndighed (ha)		I alt* (ha)
		Kerteminde Kommune	Naturstyrelsen	
1110	Sandbanker med lavvandet vedvarende dække af havvand	0	643	643
1140	Mudder- og 1140 sandflader blottet ved ebbe	0	Ej kortlagt	<i>ej kortlagt</i>
1150	Kystlaguner og strandsøer	0	718	718
1160	Større lavvandede bugter og vige	0	Ej kortlagt	<i>ej kortlagt</i>
1170	Rev	0	600	600
1210	Enårig vegetation på stenede strandvolde	Ej kortlagt	Ej kortlagt	<i>ej kortlagt</i>
1220	Flerårig vegetation på stenede strande	Ej kortlagt	Ej kortlagt	<i>ej kortlagt</i>
1230	Klinter eller klipper ved kysten	Ej kortlagt	Ej kortlagt	<i>ej kortlagt</i>
1310	Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter, der koloniserer mudder og sand	Ej kortlagt	Ej kortlagt	<i>ej kortlagt</i>
1330	Strandenge	59,7	0	59,7
3150	Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks	0,3	0	0,3
6230	Kalkoverdrev	51,0		
7220	Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand	0,04	0	0,04
7230	Rigkær	0,1	0	0,1
I alt*		111,1	1.961,0	2.072,1

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planer i egne drifts- og plejeplaner.

Tabel 4. Arter på udpegningsgrundlaget.

Artsnr.	Art
1166	Stor vandsalamander
1351	Marsvin

Bilag 1b: Tilstand af kortlagte naturtyper

Tabel 5. Naturtilstand af kortlagte naturtyper*.

Naturtype nr	Naturtype	Naturtilstand				Tilstand ukendt (ha)	I alt* (ha)
		I (ha)	II (ha)	III (ha)	IV (ha)		
1330	Strandeng	40,4	16,0	3,4			59,8
3150	Næringsrige søer					0,3	0,3
6210	Kalkoverdrev		50,7		0,2		50,9
7220	Kildevæld			0,04			0,04
7230	Rigkær			0,1			0,1
I alt*		40,4	66,7	3,5	0,2	0,3	111,1

* omfatter ikke offentlige arealer hvor ejeren gennemføre Natura2000-planen i egen drifts og plejeplan.

Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere

I Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov for en nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne. Det drejer sig om følgende retningslinjer:

- *4.1 Arealet med kalkoverdrev øges i størrelsesordenen 3-5 ha*

Det kan både være handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere, der skal følge op på disse retningslinjer. Derfor omfatter bilag 2 både private og offentlige arealer (inkl. offentlige arealer, hvor lodsejeren selv udarbejdet drifts- og plejeplan).

Der er aftalt følgende opgavefordeling mellem de offentlige lodsejere og handleplan-myndigheder i Natura 2000-området:

	Handleplan-myndighed	Offentlige lodsejere	Total
	Kerteminde Kommune	Naturstyrelsen	Total
Udvidelse af naturtyper	0 ha	Ca. 8 ha	Ca. 8 ha

Naturstyrelsen har vurderet, at der i denne planperiode ikke er behov for indsats for stor vandsalamander på de skovbevoksede, fredskovs-pligtige arealer i området

Natura2000 afgrænsning

Kortlagt habitatnatur

- Kalkoverdrev
- Kendte levesteder for stor vandsalamander
- Kildevæld
- Næringsrige søer
- Riggær
- Strandeng

 Ynglevandhul for stor vandsalamander

 Habitatområde

 Potentielle områder for ny habitatnatur

Målforshold: 28.000

Bilag 3a. Kortlagte habitatnaturtyper samt potentielle områder for ny habitatnatur

Kerteminde
Kommune

Natura 2000-område nr. 107
Fyns Hoved, Lillegrund og
Lillestrand

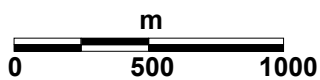
Natura2000 afgrænsning

Kortlagt habitatnatur

- Lysåben natur
- Sø
- Habitatområde
- Offentlige lodsejere
- Fredskov

Målforshold: 28.000

Bilag 3b. Kortlagte habitatnaturtyper, fredskov og statsejede arealer

Kerteminde
Kommune

Natura 2000-område nr. 107
Fyns Hoved, Lillegrund og
Lillestrand

Bilag 4: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N107

Indenfor Natura 2000 området ejer Naturstyrelsen ca. halvdelen af selve Fyns Hoved, store dele Jøvet, Fællesstranden og hele Tornen. På selve Fyns Hoved er der områder med artsrige overdrev, strandenge og lavvandede vandhuller med stor vandsalamander og strandtudse. På Jøvet er det især de tidligere kystskrænter, som har en mangfoldighed af karakteristiske overdrevsplanter og insekter. Et igangværende EU projekt skal forbedre og forøge arealet af overdrev på denne lokalitet. Dele af Fællesstranden og hele Tornen indgår i græsningsdrift. Tornen og området ved Fællesstranden er vigtigt for hav- og vadefugle, og på Tornen er der adgangsforbud i fuglenes yngletid.

Tabel a Kortlagte naturtyper på Naturstyrelsens arealer i området

Naturtype	Nr.	Navn	Areal ejet af NST (ca. ha)
Lysåbne naturtyper	1330	Strandeng	11
	6210	Kalkoverdrev	3
			14
I alt			14

Indsats for naturtyperne

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i 2 tabeller:

- Lysåbne naturtyper
- Planlagte udvidelser af naturtyperne

I tabel b skelnes mellem "Eksisterende driftsplan mv." og "Nyt", da der allerede ifølge driftsplaner m.m. for styrelsens arealer skal ske en drift/pleje, der bidrager til at gennemføre plejeplanen.

Tabel b Planlagt indsats for lysåbne naturtyper

Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt	Ha (ca.)
Areal uden drift	eksisterende	1
		1
Bekæmpelse af invasive arter	nyt	1
		<1
		1
Rydning af uønsket opvækst	eksisterende	2
		2
Græsning		12
		12

Udvidelsesmål	Forøgelse på sigt, ca. ha
Udvikling mod 6210 Kalkoverdrev	8
<i>I alt</i>	8

Tabel d Planlagte udvidelser af naturtyper

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget. Herudover planlægger Naturstyrelsen en særlig indsats for stor vandsalamander (dog at der er tale om et projekt a.h.t. flere paddearter, hvilket er med til at forklare det store omfang), som fremgår af tabel e.

Tabel e Planlagt indsats for arter *udover* indsatsen for naturtyperne

	Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt	Enhed	Antal enheder
1166 Stor vandsalamander	Indsats for vandhuller/søer	eksisterende	stk	15
				15

I tabel e er der en opdeling til to kategorier:

- "Eksisterende driftsplan mv.": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor den pågældende drift/pleje allerede forekommer eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at tiltaget skal gennemføres.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der først er blevet fastlagt med denne plejeplan.

Som det ses, er indsatsen allerede foreskrevet/igangsat tidligere.

Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.

Begreb	Forklaring
Natura 2000	Natura 2000 er et netværk af områder i EU med særligt værdifuld natur. Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. I Danmark tales om internationale naturbeskyttelsesområder, som også rummer Ramsarområder, og består af et eller flere af disse særligt udpegede områder. Natura 2000-områderne kan ses i Danmarks Miljøportal . Der er mere information om Natura 2000 på Naturstyrelsens hjemmeside
Udpegningsgrundlag	Udpegningsgrundlaget er en fællesbetegnelse for de arter og naturtyper, som findes indenfor et internationalt beskyttelsesområde og som er omfattet af listerne i habitatdirektivet eller fuglebeskyttelsesdirektivet, som forudsætter udpegningsgrundlag af beskyttelsesområder. Du kan finde udpegningsgrundlag her: Udpegningsgrundlag .
Naturtyper	Naturtyperne er defineret nærmere i " Habitatbeskrivelser, årgang 2010 ". Endvidere er alle danske naturtyper beskrevet på Naturstyrelsens hjemmeside .
Lysåbne terrestriske naturtyper	I Danmark er der 35 lysåbne terrestriske naturtyper: 1210 (Enårig vegetation på strandvolde) , 1220 (Flerårig vegetation på stenede strande) , 1230 (Klinter eller klipper ved kysten) , 1310 (Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter) , 1320 (Vadegræssamfund) , 1330 (Strandenge) , 1340 (Indlands-strandenge) , 2110 (Begyndende klitdannelser) , 2120 (Hvide klitter og vandremiler) , 2130 (Stabile kystklitter med urtevegetation) , 2140 (Stabile kalkfattige klitter med <i>Empetrum nigrum</i>) , 2160 (Kystklitter med havtorn) , 2170 (Kystklitter med gråris) , 2190 (Fugtige klitlavninger) , 2250 (Kystklitter med enebær) , 2310 (Indlandsklitter med lyng og visse) , 2320 (Indlandsklitter med lyng og revling) , 2330 (Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene) , 4010 (Våde dværgbusksamfund med klokkelyg) , 4030 (Tørre dværgbusksamfund (heder)) , 5130 (Enebærkrat på heder, overdrev eller skrænter) , 6120 (Tørketålende græsvegetation på kalkrig jordbund) , 6210 (Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund) , 6230 (Artsrige overdrev) , 6410 (Tidvis våde enge) , 6430 (Bræmmer med høje urter) , 7110 (Aktive højmoser) , 7120 (Nedbrudte højmoser) , 7150 (Lavninger på tørv med <i>Rhynchosporion</i>) , 7210 (Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe) , 7220 (Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand) , 7230 (Rigkær) , 7140 (Overgangstyper af moser og hængesæk) , 8220 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter) , 8230 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter med pionerplantensamfund) .
Sø- og vandløbsnaturtyper	I Danmark er der 7 sø- og vandløbsnaturtyper: 3110 (Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller) , 3130 (Ret næringsfattige søer og vandhuller) , 3140 (Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger) , 3150 (Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter) , 3160 (Brunvandede søer og vandhuller) , 3260 (Vandløb med vandplanter) , 3270 (Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter) .
Skovnaturtyper	I Danmark er der 10 skovnaturtyper: 2180 (Skovklit) , 9110 (Bøg på mor) , 9120 (Bøg på mor med kristtorn) , 9130 (Bøg på muld) , 9150 (Bøg på kalk) , 9160 (Ege-blandskov) , 9170 (Vinteregeskov) , 9190 (Stilkeke-krat) , 91D0 (Skovbevokset tørvemose) , 91E0 (Elle- og askeskov) .
Kortlægning	Under forarbejdet til Natura 2000-planerne er en række naturtyper

	<p>kortlagt ved en fysisk gennemgang af habitat-områderne. Naturtyperne er afgrænset og identificeret, og der er registreret oplysninger om struktur og artsindhold på arealerne.</p> <p>De kortlagte områder kan f.eks. findes på PRIOR.</p>
Tilstandsklasse	<p>Tilstandsklassen er udtryk for naturkvaliteten af den enkelte kortlagte naturtype. Tilstandsklassen er beregnet på baggrund af strukturindikatorer og artsdata, som er indsamlet ved kortlægningen. Ud fra strukturindikatorerne beregnes et strukturindeks, og tilsvarende beregnes et artsindeks ud fra de indsamlede artsdata. Hver især fortæller de to indeks noget om de aktuelle livsvilkår og den seneste historie på arealet. Tilstanden er en sammenvejning af de to indeks.</p> <p>Der er 5 tilstandsklasser:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Høj tilstand II. God tilstand III. Moderat tilstand IV. Ringe tilstand V. Dårlig tilstand <p>De to øverste klasser I og II opfylder Habitatdirektivets krav til gunstig bevaringsstatus under forudsætning af, at der foreligger en prognose der siger, at arealet også i fremtiden vil kunne opretholde den høje eller gode tilstand.</p> <p>Tilstandsklasse (inkl. struktur- og artstilstand) for en kortlagt naturtype kan ses på PRIOR.</p>
Gunstig bevaringsstatus	<p>En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når:</p> <ul style="list-style-type: none"> - arealet med naturtypen i det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller øges - den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for naturtypens opretholdelse, er til stede og vil være det fremover. - bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for naturtypen, er gunstig. <p>En arts bevaringsstatus anses for gunstig, når:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bestandsudviklingen viser, at arten på lang sigt vil opretholde sig selv - artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang eller vil blive mindsket - der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på lang sigt at bevare artens bestande
Natura 2000-plan	<p>Natura 2000-planen fortæller, hvordan man skal behandle hvert af de 246 Natura 2000-områder, så man stopper tilbagegangen for naturtyper og arter i det enkelte område. Natura 2000-planen indeholder en basisanalyse af områdets aktuelle naturtilstand og trusler, mål for naturtilstanden og et indsatsprogram.</p> <p>Natura 2000-plan kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside.</p>
Natura 2000-handleplan	<p>Natura 2000-planen udmøntes i handleplaner. En kommune skal således udarbejde en handleplan for, hvordan Natura 2000-planen vil blive realiseret inden for kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Kommunen skal efterfølgende sikre, at handleplanen gennemføres. På tilsvarende måde har Naturstyrelsen ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.</p>
Offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	<p>Offentlige lodsejere har mulighed for selv at udarbejde drifts- og plejeplan som opfølgning på en Natura 2000-plan.</p> <p>I Natura 2000-handleplanen skal der være resuméer af de offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner.</p>

Invasive arter	Invasive arter dækker over plante- og dyrearter, der af mennesket er blevet flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker hjemmehørende arter negativt. Et almindeligt brugt eksempel er kæmpebjørneklo, som er ført til Danmark fra Kaukasus og nu giver problemer i eksempelvis moser, hvor den udkonkurrerer hjemmehørende plantearter.
----------------	--

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Kerteminde
Kommune

Kerteminde Kommune
Hans Schacksvej 4
5300 Kerteminde

Tlf. 65 15 15 15
kommune@kerteminde.dk
www.kerteminde.dk

ISBN nr.:
978-87-93001-00-8

ISBE nr.:
978-87-93001-01-5